

Az alternatívától a kompromisszumig Pillanatkép a 20. század eleji politikai erdélyiség hangulatvilágáról

Határjáró embereknek szükségük van kompromisszumokra. Nemzeti közösségek egymásba ékelődő területeinek a mezsgyéjén élnek, és gyökereik az egyik kultúrában mélyebbre nyúlnak, mint a másikban. Tapasztalatból tudják, hogy a különböző származású egyének és csoportok értelmes együttműködése a politikai döntéshozók kölcsönös engedményeitől függ. Egy ilyen interetnikai egyezség nem tökéletes, mert csak akkor jön létre és marad tartós, ha szereplői kiegyensúlyozottan és szívósan csökkentik jogos – vagy annak gondolt – igényeiket.

Az erdélyi magyar vezető rétegek 1918 előtt nem látták indokát annak, hogy hatalmi helyzetük rovására engedményeket kínáljanak a nemzetiségeknek. A Habsburg-házzal szövetkezett nagy-magyar állam csalóka magabiztosságában ringatták magukat, a politikai nemzetbe sorolva a nem magyar lakosságot is. Ugyanakkor bírálták a Magyar Királyság Budapestre központosított, ellentmondásos módon éppen a magyar Erdély kulturális és gazdasági fejlődését gátló rendszerét. A magyar–magyar ellentétek enyhítésének olyan változatait mérlegelték, amelyek fenntartják a közös birodalmat, bármelyikük valósul is meg. Alternatívákat vázoltak fel. Régiójuk bizonyos fokú önállóságára törekedtek anélkül, hogy kétségbe vonják a Szent Korona országait oszthatatlan egységbe utaló dogmát.

Amikor az első világháború győztesei 22 kelet-magyarországi vármegyét katonai és diplomáciai eszközökkel a Román Királysághoz csatoltak, a transzszilvanizmus átalakult megörökölt szemléletek és kérértlen életkörülmények közötti határjárók ideológiájává. A magyar érdekek erdélyi letéteményesei azután ismerték el az

idegen fennhatóságot, hogy a párizsi békekonferencia döntése megbuktatta Magyarország területi integritását előirányzó terveit. Megpróbáltatásoktól terhes hozzáidomulásuk a román uralomhoz meghatározta mozgalmuk korai, tízéves szakaszának a jellegét. E folyamat kulcsmozzanatát azon súlyos következményekkel járó viszály rejtette magába, amelyet az önrendelkezési jog – az új államalkotó nemzet javára történt – megosztása okozott.

A történeti Erdély, Bánság, Körös-vidék és Máramaros, Nagy-Románia nyugati területszerzeményei etnikai-kulturális sokszínűségükkel és a régi román királyságénál fejlettebb társadalmi-gazdasági szerkezetükkel éppúgy alkalmatlanok voltak a központosító egységesítésre, mint az osztrák–magyar dualizmusban. Minthogy a bukaresti kormányok gyakorlatát az ellenkező vélemény hajtotta, Erdély képviselőire jelentős alkalmazkodási nehézségek hárultak. A magyar érintettek megoldási javaslatokat a több alakban értelmezhető autonómia elvére alapozták. Az önállósulás kívánalmát átvették ótranszszilvanista elképzeléseikből, de immár engedményekre szorulva hangoztatták. Egy hármasságban biztosítandó kompromisszumot kerestek. A román oldal melléjük szegődhetett, ha megóvhatatlan többségi hatalmát önkéntesen korlátozva hajlandó támogatni egy erdélyi regionalizmust. Az erdélyi szászok irányította német kisebbségi politika úgy kapcsolódhatott be az egyezkedésbe, hogy a honállami érdekhez való alkalmazkodásával nemcsak önnön, hanem a régió hasznát is igyekszik szolgálni. A magyar transzszilvanistáknak pedig nyilvános hitelességgel el kellett szakadniuk egykori nemzeti eszményeiktől ahhoz, hogy megkerülhetetleneknek bizonyuljanak az új Románia felépítésében. Megbízhatóságuk próbájából kiviláglott, hogy anyaországuktól való elcsatolásukat kényszerből és ideiglenesen fogadták-e el, vagy egy végtelen kismagyar külön út kezdeteként élték meg.

[1993]